

**INKLYUZIV TA'LIMDA SOG'LOM VA NUQSONLI BOLALARNING
MUNOSABATLARI**

Namangan davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti

Maxsus pedagogika: Logopediya yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Turg'unpo'latova Dilafro'z Murodjon qizi

Email: turgunpolatovadilafroz@gmail.com

Tel: +998932574505

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim muhitini tashkil etish, o'qituvchilarda inklyuziv madaniyatni shakllantirish, sog'lom va nuqsonli bolalarning o'zaro munosabatlari va ularning yechimlari haqida batafsil bayon etilgan.

Аннотация: В данной статье подробно описано создание инклюзивной образовательной среды, формирование инклюзивной культуры среди педагогов, взаимодействие здоровых и детей-инвалидов и пути их решения.

Abstract: This article describes in detail the creation of an inclusive educational environment, the formation of an inclusive culture among teachers, the interaction of healthy and disabled children and their solutions.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, korreksiyalash, inklyuziv madaniyat, nuqsonli bolalar.

Ключевые слова: инклюзивное образование, коррекция, инклюзивная культура, дети-инвалиды.

Key words: inclusive education, correction, inclusive culture, disabled children.

KIRISH

Mamlakatimizda yoshlarga oid davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan inklyuziv ta'lim bugungi kunda asosiy muammolardan biriga aylandi. Ta'lim tashkilotlarida sog'lom va nuqsonli bolalarning birga o'qitilishi turli xil ziddiyatlarni keltirib chiqardi. Shu munosabat bilan davlatimizda bir qator sa'y-harakatlar amalga oshirilmoqda. Prezidentning 2020-2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi, [1] Bosh qomusimiz – Yangi Konstitutsiyamizda ham ilk marotaba inklyuziv ta'lim tushunchasini kiritilishi inklyuziv ta'lim sohasidagi eng katta o'zgarishlardan biri bo'ldi desam, mubolag'a bo'lmaydi. Ya'ni Yangi Konstitutsiyadagi tahrirga muvofiq ikkinchi bo'lim, to'qqizinchi bobning 50-moddasida: "Ta'lim tashkilotlarida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'lim va tarbiya ta'minlanadi." Bu yil Vazirlar Mahkamasining qarori bilan maktabgacha va maktab ta'limi uchun "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olishlarini tashkil etish va ularni rehabilitatsiya qilish tizimini

takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2024-yil 25-yanvardagi 46-sonli qarori imzolandi. [2] Mamlakatimizda qilinayotgan bunday sa’y-harakatlar kelajakda albatta o‘z samarasini ko‘rsatishi shubhsizdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Mazkur maqolani tahlil sifatida o‘rganish uchun E. Jabborovning "Xalqaro va Respublika miqyosida inklyuziv ta'limga berilayotgan e'tibor" maqolasi va C. M. Vigotskiyning "Дефект и сверхкомпенсация, «Проблема дефектологии» " asari metodologik adabiyot tahlili sifatida talqin etildi.[3]

MUAMMOLAR VA NATIJALAR

Inkluziv ta'limda sog‘lom va nuqsonli bolalar o‘rtasidagi munosabatlarni o‘rganish ta'lim sohasidagi dolzarb masalalardan biridir. Inkluziv ta'limning maqsadi — barcha bolalarning, ularning imkoniyatlari va ehtiyojlaridan qat'i nazar, teng huquqli ta'lim olishlariga sharoit yaratishdir. Shu jihatdan sog‘lom va nuqsonli bolalar o‘rtasidagi munosabatlar ijtimoiy muhitning shakllanishiga va o‘zaro hurmat hamda bir-birini tushunishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Inkluziv ta'lim muhitida sog‘lom va nogiron bolalar bir-biri bilan muloqot qilishi, hamkorlikda o‘qishi va faoliyat olib borishi muhimdir.

- Bunday o‘zaro munosabatlar:
- **Ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish:** Sog‘lom bolalar nogiron tengdoshlari bilan yaqin aloqada bo‘lish orqali turli imkoniyatlarga ega odamlarga nisbatan bag‘rikenglikni o‘rganadilar.[4] Nogiron bolalar esa o‘zlariga bo‘lgan ishonchni mustahkamlab, jamiyatda faol bo‘lishga undaladi.
- **Teng huquqli ta'lim:** Har bir bola, qanchalik sog‘lom yoki nuqsonli bo‘lmasin, teng sharoitlarda o‘qishga haqli. Sog‘lom bolalar nuqsonli bolalar bilan bir sinfda o‘qish orqali ularga nisbatan empatiya va hurmatni rivojlantiradi.
- **O‘zaro yordam va qo‘llab-quvvatlash:** Inkluziv sinflarda o‘quvchilar bir-biriga yordam berishga o‘rganadi. Sog‘lom bolalar nuqsonli bolalarga o‘qish va boshqa faoliyatlarida yordam beradi, bu esa do‘stona muhitni yaratadi.
- **Muloqot va ko‘mak:** Sog‘lom bolalar nogiron tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali turli xil qobiliyatlarni hurmat qilish va jamiyatdagi xilma-xillikka e'tibor qaratishni o‘rganadilar. Inkluziv ta'limda sog‘lom va nogiron bolalar o‘rtasidagi munosabatlar ko‘pincha maktablarning o‘quv rejasi va pedagogik yondashuvlariga bog‘liq. Bunda pedagoglar barcha bolalarga o‘z imkoniyatlaridan kelib chiqib yordam berishi va teng imkoniyatlar yaratishi muhimdir. Bu bolalarning kelajakda ijtimoiy moslashuvini yaxshilaydi, ularni jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsatishga tayyorlaydi.[5]

Inkluziv ta'limda sog‘lom va nuqsonli bolalar o‘rtasidagi munosabatlar turli xil ta'lim metodlari va o‘quv muhitining rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu

munosabatlar jamiyatdagi tenglikni, bir-birini tushunishni va hurmat qilishni rivojlantirishga qaratilgan.

- Inkluziv ta'limning asosiy tamoyillari:
- **Birgalikda o'qitish:** Inkluziv sinflarda sog'lom va nuqsonli bolalar bir makonda ta'lim oladi. Bu o'zaro hamkorlikni rivojlantiradi, sog'lom bolalar nogiron bolalar bilan birga ishlashni o'rganadilar. Nogiron bolalar esa o'zlarining imkoniyatlari chegarasida faol bo'lishga intiladilar.
- **Ijtimoiy integratsiya:** Inkluziv ta'lim ijtimoiy jihatdan boy muhit yaratadi, bu sog'lom bolalarning empatiya va bag'rikenglikni rivojlantirishlariga yordam beradi. Nogiron bolalar esa jamiyatda o'zlarini to'laqonli a'zo sifatida his qiladilar.
- **Bir-biridan o'rganish:** Sog'lom bolalar nogiron bolalarga yordam berish orqali sabr-toqat, hamdardlik kabi fazilatlarni o'stiradilar. Nogiron bolalar esa o'z tengdoshlari orqali muloqot qilish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar.
- **Barqaror ijtimoiy muhit:** Inkluziv ta'limning asosiy maqsadlaridan biri bolalar o'rtasidagi munosabatlarni yanada barqaror va ijtimoiy jihatdan qabul qilinadigan darajaga yetkazishdir. Bu orqali bolalar kelajakda jamiyatga yaxshiroq moslashadilar.
- **Munosabatlarning rivojlanishi:** O'zaro hurmat va do'stlik: Inkluziv ta'lim sog'lom va nuqsonli bolalar o'rtasida do'stona munosabatlar va hurmatni kuchaytiradi. Sog'lom bolalar nogiron bolalarga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lib, ularning ta'lim jarayonida ishtirokini rag'batlantiradi.
- **Qiyinchiliklarni birgalikda yengish:** Inkluziv ta'limda sog'lom bolalar nogiron tengdoshlari bilan birga ishlash orqali qiyinchiliklarni birgalikda yengish, jamoaviy ish ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Turli xil ehtiyojlarni tushunish: Bu ta'lim shakli orqali bolalar jamiyatdagi turli xil ehtiyojlarga ega odamlarga nisbatan tushunish va yordam berish zarurligini anglaydilar.[6]Umuman olganda, inkluziv ta'lim sog'lom va nuqsonli bolalar o'rtasidagi munosabatlarning yaxshilanishiga xizmat qiladi va ularning birgalikda rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Sog'lom va nuqsonli bolalar o'rtasidagi munosabatlar inkluziv ta'limning muhim qismidir. Ularning birga ishlashi va o'zaro aloqalari nafaqat o'zaro tushunishni oshiradi, balki ijtimoiy muhitda ijobiy o'zgarishlarga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. 2020-2025-yillarda xalq ta'limi tizimida inkluziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi

2. “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning ta’lim olishlarini tashkil etish va ularni reabilitatsiya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2024-yil 25-yanvardagi 46-sonli qarori.
3. “ Inklyuziv ta’lim asoslari “ O‘quv uslubiy qo‘llanma. Urganch.2020.
4. R.Sh. Shomaxmudova ,, Maxsus va inklyuziv ta’lim xalqaro va milliy tajribalar”- o‘quv uslubiy qo‘llanma.Toshkent 2011.
5. Выготский Л.С. Дефект и сверхкомпенсация. // «Проблема дефектологии», М., 1996. -С. 42.
6. Vokhobova Munirakhan Sadirdinovna. “Open Access Repository” Академии : CORRECTIVE PEDOGOGICAL WORK CARRIED OUT IN STUTTERING CHILDREN. 372-375
7. Munira, V., & Shoxistaxon, T. (2024). BOLALAR NUTQINING RIVOJLANISHIDA ATROF MUHIT VA OILANING AHAMIYATI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 15(1), 51-69.
8. BOLALARDA YUVINEL REVMATOID ARTRIT KASALLIGINING KELIB CHIQISHI HAMDA UNING OLDINI OLIISH CHORALARI
9. Voxobova Munira, Mirrahimova Xonzodabegim Sodiqjonovna- Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 2024/2/9. 33-35-bet.
- 10.Confrencea.WAYS AND METHODS OF SPEECH FORMATION OF CHILDREN WITH ALALIYA SPEECH DEFECTS. Vokhobova Munirakhan Sadirdinovna. 2023/3/17.3/03.231-235-bet
- 11.Open Access Repository.FORMATION OF SPEECH IMITATION IN CHILDREN WITH SEVERE DEGREE OF MOTOR ALALIA. Vokhobova Munira Sadirdinovna. 2023/2/13.4/2. 316-320-bet.
- 12.Vokhobova Munirakhan Sadirdinovna. Open Access Repository.CORRECTIVE PEDOGOGICAL WORK CARRIED OUT IN STUTTERING CHILDREN. 9/12.372-375. 2023/12/31.

Qo‘shimcha saytlar ro‘yxati:

1. [www. arxiv.uz](http://www.arxiv.uz).
2. www.maam.ru
3. www.insportal.ru